

پژوهش‌های علمی
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

دانشگاه شهید چمران اهواز

۹۵۱۶۰۳۱

دانشگاه شهید چمران اهواز

دانشکده الهیات و معارف اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد

گرایش: فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

«بررسی فقهی و حقوقی مدیریت و مشارکت سیاسی زنان»

استاد راهنما:

عبدالحسین رضایی راد

استاد مشاور:

سید حسین آل طاها

نگارنده:

طاهره حزبه

بهمن ماه ۱۳۹۵

گواهی صحت و اصالت

عنوان پایان‌نامه: بررسی فقهی و حقوقی مدیریت و مشارکت سیاسی زنان

اینجانب طاهره حزبه دانشجوی کارشناسی ارشد رشته‌ی فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشکده الهیات و معارف اسلامی از دانشگاه شهید چمران به شماره دانشجویی ۹۲۱۶۰۰۷ تحت راهنمایی دکتر عبدالحسین رضایی‌راد، و مشاور سیدحسین آل طاها دکتر گواهی می‌دهم که:

- ۱- تحقیقات ارائه شده در این پایان‌نامه حاصل مطالعات علمی و عملی شخص اینجانب بوده و صحت و اصالت تمام مطالب مندرج در آن را تایید می‌کنم.
 - ۲- در صورت استفاده از آثار دیگران، مشخصات کامل آن‌ها را در منابع ذکر نموده‌ام.
 - ۳- تاکنون مطالب درج شده در این پایان‌نامه، توسط اینجانب یا شخص دیگری به منظور اخذ هر نوع مدرک یا امتیازی به هیچ مرجعی تسلیم نشده و بعد از این نیز نخواهد شد.
 - ۴- در تدوین متن پایان‌نامه، شیوه‌نامه مصوب دانشکده را رعایت نموده‌ام.
 - ۵- کلیه حقوق معنوی این اثر به دانشگاه شهید چمران تعلق داشته و مقالات مستخرج از آن، ذیل نام دانشگاه شهید چمران اهواز (ShahidChamran University of Ahvaz) به چاپ خواهد رسید.
 - ۶- حقوق معنوی تمامی افرادی که در این پایان‌نامه تاثیرگذار بوده‌اند (اساتید راهنما و مشاور) در مقالات مستخرج از آن رعایت خواهد شد.
 - ۷- در صورت استفاده از موجودات زنده یا بافت‌های آن‌ها، کلیه ضوابط و اصول اخلاقی مندرج در منشور موازین و اصول اخلاق پژوهش وزارت علوم، تحقیقات و فناوری رعایت شده است.
- در صورت اثبات تخلف از مندرجات فوق، مسئولیت هر گونه پاسخگویی به اشخاص حقیقی و حقوقی و مراجع ذیصلاح بر عهده اینجانب بوده و دانشگاه شهید چمران هیچ مسئولیتی بر عهده نخواهد داشت. همچنین در صورت تضييع حقوق و منافع دانشگاه، حق پیگیری موضوع در مراجع ذیصلاح و اعمال قوانین مربوطه برای دانشگاه شهید چمران در حال و آینده محفوظ بوده و اینجانب مسئول پرداخت کلیه خسارات وارده خواهم بود.

طاهره حزبه

۱۳۹۵/۱۱/۲۵

مالکیت نتایج و حق نشر

کلیه‌ی حقوق معنوی این اثر و محصولات آن (مقالات مستخرج، برنامه‌های رایانه‌ای، نرم افزارها و تجهیزات ساخته شده) به دانشگاه شهید چمران تعلق داشته و بدون اخذ اجازه کتبی از دانشگاه قابل واگذاری به غیر نیست. استفاده از اطلاعات و نتایج این پایان‌نامه بدون ذکر مرجع مجاز نیست.

تقدیم

باعرض ارادت خالصانه به آستان پاک کوهر تابناک هستی، حضرت زهرا می اطهر و سلاله پاکش، حضرت

صاحب الامر (عج)، برافروزنده عدل و ایمان در سراسر کیتی، این پایان نامه را پیش کش می کنم به:

- تلاش های سبز پدرم و نگاه های تسلی بخش مادرم که حقیقت را در وجود زیبا نشان نظاره کبر بودم.

و نیز تقدیم می دارم به:

- تمامی بانوان نو اندیش، کمال جو، آزادش و حماسه آفرین سرزمینم.

تقدیر و تشکر

بر خود فرض می‌دانم که:

از تلاشهای بی‌دریغ استادان معزز و فرهیخته مدار، خاصه جناب آقای دکتر رضایی راد، استاد محترم راهنما که هر چند سخت گیرانه اما دلسوزانه و اسادانه مراد این راه یاری فرمودند و وجودشان مایه فخر و مباهات جامعه دانشگاهی است و از استاد مشاور و کرانقدرم جناب دکتر آل طاه که بار، بنمودهای ارزنده و صادقانه خود به من در جهت بهتر شدن پژوهش حاضر یاری رسانند، و از حضور پر مهر استادان دکتر کنجی و دکتر نشان کمال تشکر و امتنان را دارم و از خداوند منان پاسکزارم که توفیق داد در جوار راهنماییهای این اساتید محترم، نگارش این رساله را به اتمام برسانم. موفقیت روز افزون ایشان را از حق تعالی خواستارم.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

بخش اول: کلیات و مفاهیم بنیادی

۳	فصل اول: کلیات
۳	مقدمه
۴	اهمیت و ضرورت تحقیق
۵	بیان مسئله
۵	طرح سؤال
۵	سؤال اصلی
۶	سوالات فرعی
۶	فرضیات
۶	هدف تحقیق
۷	شرح روش اجرای تحقیق
۷	پیشینه موضوع در ایران و جهان با ذکر منابع معتبر

فصل دوم: مفاهیم بنیادی پیرامون مدیریت و مشارکت سیاسی زنان

۱۱	گفتار اول: مشارکت سیاسی
۱۱	۱. مفهوم مشارکت
۱۱	معنای لغوی
۱۱	معنای اصطلاحی
۱۲	۲. انواع مشارکت
۱۲	۲-۱. مشارکت اقتصادی
۱۳	۲-۲. مشارکت اجتماعی
۱۳	۲-۳. مشارکت فرهنگی
۱۴	۲-۴. مشارکت روانی
۱۴	۲-۵. مشارکت سیاسی
۱۴	۲-۵-۱. مفهوم مشارکت سیاسی
۱۵	۲-۵-۲. مفهوم اسلامی مشارکت سیاسی

۱۶ ۳-۵-۲. اهمیت مشارکت سیاسی
۱۹ ۴-۵-۲. سطوح مشارکت سیاسی
۲۲ ۵-۵-۲. ماهیت مشارکت سیاسی در نظام اسلامی (حق یا تکلیف)
۲۶ ۶-۵-۲. مفهوم مشارکت سیاسی زنان
۲۶ ۷-۵-۲. انواع مشارکت سیاسی زنان
۲۸ گفتار دوم: مدیریت سیاسی
۲۸ ۱. مفهوم مدیریت
۲۹ ۲. اهمیت مدیریت
۳۱ ۳. مفهوم مدیریت سیاسی - اسلامی
۳۱ ۴. وظایف مدیران سیاسی
۳۱ ۱-۴. برنامه‌ریزی
۳۳ ۲-۴. تصمیم‌گیری
۳۳ ۳-۴. سازماندهی
۳۴ ۴-۴. هدایت
۳۵ الف. رهبری
۳۵ ب. انگیزش
۳۶ ج. ارتباطات
۳۷ ۵-۴. نظارت و کنترل
۳۸ ۵. سطوح مدیران سیاسی
۳۹ ۱-۵. مدیران سطح عالی
۳۹ ۲-۵. مدیران سطح میانی
۳۹ ۳-۵. مدیران عملیاتی (سرپرستی)
۴۰ ۶. مدیریت سیاسی از دیدگاه قرآن و روایات
۴۲ ۷. رابطه مدیریت سیاسی و مشارکت سیاسی زنان

بخش دوم: بررسی تاریخچه مدیریت و مشارکت سیاسی زنان

۴۴ گفتار اول: پیشینه‌ی مشارکت سیاسی زنان در غرب
۴۷ گفتار دوم: پیشینه مشارکت سیاسی زنان در اسلام
۵۱ ۱. مصادیق تاریخی مشارکت سیاسی زنان در صدر اسلام
۵۱ ۱-۱. مشارکت زنان در بیعت

۵۳	۱-۲. مشارکت زنان در هجرت
۵۳	۱-۳. مشارکت زنان در جهاد
۵۴	۱-۴. مشارکت سیاسی حضرت زهرا (س)
۵۵	۱-۵. مشارکت سیاسی حضرت زینب(س) و بانوان کربلا
۵۶	۲. مدیریت سیاسی زنان در کشورهای اسلامی
۵۸	گفتار سوم: پیشینه مشارکت و مدیریت سیاسی زنان در ایران
۵۸	۱. جایگاه سیاسی زنان ایرانی پیش از اسلام
۵۹	۲. جایگاه سیاسی زنان ایرانی پس از اسلام
	بخش سوم: بررسی مبانی فقهی مدیریت و مشارکت سیاسی زنان
۶۴	مقدمه
۶۵	مبحث اول: بررسی دیدگاه ها
۶۷	مبحث دوم: محدوده مدیریت زنان
۶۸	مبحث سوم: بررسی ولایتی یا وکالتی بودن مدیریتهای کلان
۶۹	احتمالات موجود در باب ولایتی یا وکالتی بودن مدیریت بانوان
۷۰	۱. ولایت انتصابی
۷۰	انواع ولایت انتصابی
۷۱	۲. ولایت انتخابی
۷۲	۳. وکالت سیاسی
۷۳	ویژگی های وکالت سیاسی
۷۸	فصل اول: بررسی ادله مخالفین جواز
۷۸	الف. نقد و بررسی ادله لفظی
۷۸	۱. بررسی ادله قرآنی
۷۸	۱-۱. آیه قوامون
۷۸	شأن نزول آیه
۷۹	تبیین مفهومی واژه قوامیت و معانی مختلف آیه در تفاسیر
۸۱	نحوه استدلال جهت استنباط ممنوعیت مشارکت و مدیریت بانوان
۸۴	نظرات مفسران
۸۶	نقد و بررسی استدلال

- اثبات عدم دلالت آیه بر مدعا..... ۸۹
- الف. نقد و بررسی عمومیت آیه ۸۹
- ب. تبیین مفهومی واژه «فضل» ۹۲
- ج. مفهوم عبارت «بعضهم علی بعض» ۹۳
- ۱-۲. آیه درجه ۹۴
- الف. نحوه استدلال ۹۴
- ب. نقد و بررسی استدلال ۹۵
- ۱-۳. آیه حلیه ۹۶
- الف. نحوه استدلال ۹۶
- ب. نقد و بررسی استدلال ۹۸
- ۱-۴. آیه و قرن فی بیوتکن ۹۹
- الف. نحوه استدلال ۹۹
- ب. نقد و بررسی استدلال ۱۰۰
۲. بررسی ادله روایی ۱۰۱
- ۲-۱. دسته اول: مدیریت زنان و عدم رستگاری ۱۰۱
- ۲-۱-۱. تعبیر مختلف روایت ۱۰۲
- ۲-۱-۲. شأن صدور حدیث ۱۰۳
- ۲-۱-۳. نحوه استدلال ۱۰۴
- ۲-۱-۴. نقد و بررسی استدلال ۱۰۵
- الف. بررسی سند ۱۰۵
- ب. بررسی دلالت ۱۰۷
- ۲-۲. دسته دوم: نفی ولایت و مدیریت زن بر جامعه ۱۰۹
۱. نحوه استدلال ۱۱۱
۲. نقد و بررسی استدلال ۱۱۱
- الف. بررسی سند ۱۱۱
- ب. بررسی دلالت ۱۱۲
- ۲-۳. دسته سوم: نهی از مشورت با زنان ۱۱۳
- ۲-۳-۱. روایات دال بر نهی از مشورت با زنان ۱۱۳
۱. نحوه استدلال ۱۱۶

۲. نقد و بررسی استدلال ۱۱۷
- الف. بررسی سند ۱۱۷
- ب. بررسی دلالت ۱۱۸
- ۲-۳-۲. روایات دال بر مخالفت با نظر مشورتی زنان ۱۲۰
۱. نحوه استدلال ۱۲۱
۲. نقد و بررسی استدلال ۱۲۱
- الف. بررسی سند ۱۲۱
- ب. بررسی دلالت ۱۲۲
- ۲-۴. دسته چهارم: نفی شایستگی زنان به دلیل برخی ویژگی‌ها ۱۲۳
- ۲-۴-۱. مذمت زنان به دلیل برخی صفات ۱۲۳
۱. نحوه استدلال ۱۲۳
۲. نقد و بررسی استدلال ۱۲۴
- الف. بررسی سند ۱۲۴
- ب. بررسی دلالت ۱۲۴
- ۲-۴-۲. مذمت زنان به دلیل نقصان عقل ۱۲۶
- ۲-۴-۲-۱. ذکر روایات و بررسی سندی آنها ۱۲۶
- ۲-۴-۲-۲. نحوه استدلال به روایات ۱۳۱
- ۲-۴-۲-۳. نقد و بررسی دلالت روایات ۱۳۱
- ۲-۴-۲-۳-۱. تبیین مفهومی نقص و عقل ۱۳۲
- معنای نقص ۱۳۲
- معنای نقص در آیات قرآن ۱۳۲
- معنای نقص در روایات نواقص العقول ۱۳۳
- معنای عقل ۱۳۴
- ۲-۳-۲-۴. تقسیمات عقل ۱۳۵
- عقل معاد و عقل معاش ۱۳۵
- عقل ذاتی (فطری) و عقل اکتسابی (تجربی) ۱۳۶
- عقل نظری و عقل عملی ۱۳۶
- ۲-۳-۲-۴-۳. تحلیل‌های مختلف درباره مفهوم نقصان عقل زن ۱۳۷
- دیدگاه نخست: محدودیت دلالت روایات «قضیه شخصیة» ۱۳۷

- دیدگاه دوم: نقصان تعقل ۱۴۰
- دیدگاه سوم: ترجیح تشخیص مردان در امور فرعی بر زنان ۱۴۳
- دیدگاه چهارم: نقص عقل در زنان جنبه اجتماعی و فرهنگی دارد ۱۴۴
- دیدگاه پنجم: ضعف عقل نظری ۱۴۶
- دیدگاه ششم: نواقص به معنای تفاوت ۱۴۸
- دیدگاه هفتم: ضعف حافظه زن ۱۴۹
- دیدگاه ارجح ۱۵۰
- ۲-۳-۴-۲-۴-۲. رابطه‌ی نقصان عقل زن و نابرابری شهادت زن و مرد ۱۵۲
- ۲-۵. دسته پنجم: منع از تدبیر و مدیریت زنان و پیروی از آنان ۱۵۵
۱. نحوه استدلال ۱۵۷
۲. نقد و بررسی استدلال ۱۵۷
- الف. بررسی سند ۱۵۷
- ب. بررسی دلالت ۱۵۸
- ۲-۶. دسته ششم: روایات نهی زنان از خروج از منزل ۱۶۱
۱. نحوه استدلال ۱۶۱
۲. نقد و بررسی استدلال ۱۶۲
- الف. بررسی سند ۱۶۲
- ب. بررسی دلالت ۱۶۲
- ۲-۷. دسته هفتم: روایات دال بر مؤخر داشتن زنان (توصیه به عقب نگه داشتن زن) ۱۶۴
۱. نحوه استدلال ۱۶۴
۲. نقد و بررسی استدلال ۱۶۴
- الف. بررسی سند ۱۶۴
- ب. بررسی دلالت ۱۶۴
- ۲-۸. دسته هشتم: نهی از مالکیت زن بر دیگران ۱۶۵
۱. نحوه استدلال ۱۶۵
۲. نقد و بررسی استدلال ۱۶۶
- الف. بررسی سند ۱۶۶
- ب. بررسی دلالت ۱۶۶
- ۲-۹. دسته نهم: روایات دال بر نهی قضاوت زنان ۱۶۷

۱۶۸.....	۱. نحوه استدلال.....
۱۶۹.....	۲. نقد و بررسی استدلال.....
۱۶۹.....	الف. بررسی سند.....
۱۶۹.....	ب. بررسی دلالت.....
۱۷۱.....	ب. نقد و بررسی ادله‌ی غیرلفظی.....
۱۷۱.....	۱. اجماع.....
۱۷۱.....	نقد و بررسی مفاد اجماع.....
۱۷۲.....	۲. سیره‌ی شریعت.....
۱۷۳.....	نقد و بررسی مفاد سیره شریعت.....
۱۷۳.....	۳. مذاق شارع.....
۱۷۴.....	نقد و بررسی مفاد مذاق شارع.....
۱۷۵.....	۴- اولویت قطعی.....
۱۷۶.....	نقد و بررسی مفاد اولویت قطعی.....
۱۷۷.....	۵- اصل عملی.....
۱۷۸.....	نقد و بررسی مفاد اصل عملی.....
۱۸۰.....	اجرای اصل برائت جهت اثبات مدیریت و مشارکت بانوان.....
۱۸۱.....	۶- نقد و بررسی وجوه استحسانی.....
۱۸۵.....	فصل دوم: بررسی ادله موافقین جواز.....
۱۸۵.....	الف. بررسی ادله لفظی.....
۱۸۵.....	۱. بررسی آیات.....
۱۸۵.....	۱-۱. آیات ملکه سباء.....
۱۸۷.....	۱-۲. آیات قوامین بالقسط.....
۱۸۹.....	۱-۳. آیات حکومت به عدل و حق.....
۱۹۱.....	۱-۴. آیات بیعت.....
۱۹۳.....	۱-۵. آیات شوری.....
۱۹۵.....	۱-۶. آیات هجرت.....
۱۹۷.....	۱-۷. آیات امر به معروف و نهی از منکر.....
۱۹۹.....	۲. بررسی روایات.....

- ۱-۲. روایت اول: اهتمام به امور مسلمین ۱۹۹
- ۲-۲. روایت دوم: کُلُّكُمْ رَاعٍ وَ كُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ۱۹۹
- ب. ادله غیرلفظی ۲۰۰
۱. دلیل عقلی ۲۰۰
۲. قاعده اشتراک در تکلیف ۲۰۲
۳. اصالة الجواز ۲۰۵
۴. بنای عقلا ۲۰۵

فصل سوم: حدود و ضوابط مشارکت زنان در نظام سیاسی اسلام ۲۱۰

۱. ضابطه اول: تفاوت‌های تکوینی ۲۱۰
۲. ضابطه دوم: رعایت عفاف و حجاب و پرهیز از اختلاط ۲۱۳
۳. ضابطه سوم: محوری بودن خانواده (دلیل: تقدم اهم بر مهم) ۲۱۶
- مبحث اول: محوریت خانواده و محدودیت مشارکت و مدیریت زن ۲۱۶
۱. خروج از منزل با اذن شوهر ۲۱۷
۲. عدم مغایرت فعالیت سیاسی با مصالح خانوادگی و حیثیت زوجین ۲۲۱
۳. رعایت حقوق فرزندان ۲۲۳
- مبحث دوم: محوریت خانواده همسو با مشارکت و مدیریت زن ۲۲۵

بخش چهارم: مصادیق مدیریت و مشارکت سیاسی زنان و مبانی حقوقی آنها

فصل اول: سیر تحول مشارکت سیاسی زنان در قانون اساسی ۲۲۹

۱. انقلاب مشروطیت ۲۲۹
۲. عصر پهلوی ۲۳۲
۳. تحول دیدگاه‌های حقوقی فقها بعد از انقلاب اسلامی ۲۳۵
۴. جایگاه زن در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ۲۳۶
۵. طرح سوال ۲۳۸

فصل دوم: مبانی حقوقی مشارکت عام و خاص (مدیریت سیاسی) ۲۴۰

- گفتار اول: مصادیق مشارکت عام (توده) ۲۴۰
۱. انتخابات ۲۴۰

۲۴۱	۱-۱. حق رأی
۲۴۳	۱-۲. ویژگی‌های رأی
۲۴۳	الف. ویژگی‌های موضوعه رأی
۲۴۵	ب. ویژگی‌های غیرموضوعه رأی
۲۴۵	۲. نظارت همگانی مطابق اصل هشتم قانون اساسی
۲۴۷	۲-۱. تحلیل مفهومی اصل هشتم قانون اساسی در رابطه با مشارکت زنان
۲۴۷	الف. ارتباط امر به معروف و نهی از منکر با نظارت همگانی
۲۴۸	ب. عمومیت ناظران (دلیل حقوقی بر جواز مشارکت بانوان)
۲۴۹	۳. تحزب
۲۴۹	۳-۱. تعریف حزب و تحزب
۲۵۰	۳-۲. حزب و تحزب در قرآن
۲۵۰	۳-۳. تعریف حقوقی حزب
۲۵۰	۳-۴. جایگاه قانونی زنان در احزاب
۲۵۲	گفتار دوم: مصادیق مشارکت خاص (مدیریت سیاسی)
۲۵۳	۱. مجلس خبرگان
۲۵۴	۲. مجلس شورای اسلامی
۲۵۵	۳. شورای نگهبان
۲۵۸	۴. شوراهای اسلامی
۲۵۹	۵. رهبری
۲۶۱	۶. ریاست جمهوری
۲۶۲	۶-۱. معنای رجال مذهبی و سیاسی
۲۶۳	۶-۲. دیدگاه‌ها در باب ریاست جمهوری زنان
۲۶۸	۶-۳. ماهیت منصب ریاست جمهوری
۲۷۰	۷. وزارت
۲۷۱	۸. معاون اول رئیس جمهور
۲۷۲	۹. نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران
۲۷۳	۱۰. مجمع تشخیص مصلحت نظام
۲۷۳	۱۱. ریاست سازمان صدا و سیما
۲۷۴	۱۲. شورای عالی امنیت ملی

۲۷۵.....	۱۳. قضاوت
۲۷۶.....	۱۳-۱. قضاوت زنان در قانون اساسی
۲۷۷.....	تحولات تدریجی و رفع برخی موانع
۲۷۸.....	۱۳-۲. تحلیل حقوقی عدم جواز قضاوت زنان
۲۸۱.....	۱۴. ریاست قوه‌ی قضائیه
۲۸۲.....	۱۵. ریاست دیوان عالی کشور و دادستان کل
۲۸۲.....	۱۶. ریاست دیوان عدالت اداری
۲۸۳.....	۱۷. ریاست سازمان بازرسی کل کشور
۲۸۳.....	۱۸. اجتهاد و مرجعیت زنان
۲۸۹.....	موانع، راهکارها و نتیجه گیری
۲۹۰.....	موانع مشارکت زنان در مدیریت کلان سیاسی
۲۹۰.....	۱. موانع سیاسی
۲۹۰.....	۲. موانع فرهنگی
۲۹۲.....	۳. موانع قانونی
۲۹۲.....	۴. موانع عرفی
۲۹۳.....	۵. موانع اداری
۲۹۴.....	۶. موانع اجتماعی
۲۹۴.....	۷. موانع فیزیولوژیکی
۲۹۵.....	راهکارهای افزایش مشارکت زنان در مدیریت سیاسی
۲۹۸.....	نتیجه گیری
۳۰۰.....	فهرست منابع
۳۰۰.....	الف. منابع عربی
۳۰۹.....	ب. منابع فارسی
۳۱۶.....	ج. فهرست مقالات و پایان نامه ها
۳۱۹.....	د. کتب قانون
۳۱۹.....	هـ. نرم افزارها
۳۲۰.....	و. پایگاه‌های اینترنتی

نام خانوادگی: حربه		نام: طاهره	شماره دانشجویی: ۹۲۱۶۰۰۷
عنوان: بررسی فقهی و حقوقی مدیریت و مشارکت سیاسی زنان			
استاد راهنما: دکتر عبدالحسین رضایی راد			
استاد مشاور: دکتر سید حسین آل طاها			
درجه تحصیلی: کارشناسی ارشد		رشته: الهیات و معارف اسلامی	گرایش: فقه و مبانی حقوق اسلامی
دانشگاه: شهید چمران اهواز		دانشکده: الهیات و معارف اسلامی	گروه: فقه و مبانی حقوق اسلامی
تاریخ فارغ التحصیلی: ۱۳۹۵/۱۱/۲۵		تعداد صفحه: ۳۲۰	
کلید واژه‌ها: مشارکت سیاسی، زن، مدیریت سیاسی			
چکیده			
<p>در سال‌های اخیر به تبع توسعه یافتگی سیاسی جوامع، در ظاهر به نظر می‌رسد بانوان نسبت به گذشته از آزادی عمل بیشتری برخوردارند، اما واقعیت امر نشان می‌دهد که با وجود موفقیت‌آمیز بودن نسبی عملکرد بانوان در فعالیت‌های سیاسی و در صدر برخی مناصب، باز هم میزان حضور و مشارکت آنان به ویژه در سطوح ارشد سیاسی اندک است. این مسئله در کشورهای اسلامی شدت بیشتری داشته، چنانکه مشارکت اندک بانوان مسلمان در فعالیت‌های سیاسی و عدم رغبت آنان، شریعت اسلامی را متهم به نگاه جنسیتی نموده است. در همین راستا پژوهش توصیفی-تحلیلی حاضر، با هدف نقد این شبهات و ارتقاء سطح مشارکت بانوان، به بررسی این پرسش می‌پردازد که: مشارکت و مدیریت سیاسی زنان در اسلام چه جایگاهی دارد؟ آیا موازین فقهی مانع دستیابی آنها به مناصب ارشد سیاسی است؟ و موازین قانونی در ایران بر ارتقاء سطح مشارکت بانوان چه تاثیراتی داشته است؟ که البته نتایج مطالعات و بررسی‌ها در این تحقیق حاکی از آن است که، اولاً: مشارکت و مدیریت سیاسی زنان (به استثناء تصدی ولایات عامه) نه تنها حرمت شرعی و منع قانونی ندارد، بلکه بررسی‌های فقهی و تحلیل ادله اجتهادی و فقهاتی، اثبات می‌کند که این میزان از مشارکت برای آنان، با حفظ محدودیت‌ها و ضوابط (به نحوی که در تعارض با شؤون خانواده نباشد) کاملاً مشروعیت دارد؛ بلکه در برخی مواضع، وظیفه شرعی بانوان مسلمان است. ثانیاً: بررسی‌های حقوقی نشان می‌دهد که قوانین هم‌نوا با فقه برجواز حضور زنان و عدم هرگونه تبعیض جنسیتی دلالت دارند. هر چند نبود ضمانت اجرای کافی و ابهامات موجود، موجب تصور تضاد میان مبانی شرعی و قوانین شده است که البته رفع ابهامات و پیدا کردن راهکار اجرایی مناسب می‌تواند گامی مؤثر در ارتقاء سطح مشارکت بانوان و رفع موانع از این مهم باشد.</p>			

بخش اول

کلیات و مفاهیم بنیادی

فصل اول

کلیات

فصل اول: کلیات

مقدمه

امروزه در عرصه‌ی دین پژوهی، توجه به مسائل زنان و به خصوص حقوق سیاسی ایشان و مطالعات پیرامون آنها، به صورت یکی از مباحث جدی و حساسیت برانگیز در حوزه‌ی حقوق زنان به شمار می‌رود.

یکی از مباحث چالش برانگیز در این حوزه، مدیریت و مشارکت سیاسی است که همواره در معرض تضارب آراء و نقد و بررسی اندیشمندان، محققان علوم دینی و به طور خاص فقها بوده تا جایی که در عرصه‌ی جهانی نیز به موضوعی قابل توجه برای جوامع تبدیل شده و بخش وسیعی از مطالعات سیاسی را به خود اختصاص داده است، نتایج مطالعات حاکی از آن است که در مقایسه با این واقعیت که بخش اعظم جمعیت انسانی را همواره زنان تشکیل داده‌اند مشارکت آنها در سیاست بسیار ناچیز بوده است. این در حالی است که ماهیت مشارکت سیاسی نه تنها حق است، بلکه تکلیفی است که همه‌ی افراد (اعم از زن و مرد) مکلف به انجام آن هستند. و از آن جهت که مشارکت هر چه بیشتر مردم در صحنه‌ی سیاسی صرف نظر از قید دینی و غیردینی، یکی از نمادهای مردم سالاری و شاخص توسعه در سطح بین‌المللی است، و از آن جهت که نظام حقوقی اسلام، الگوی شاخص مردم سالاری دینی می‌باشد، در این میان، حضور کم‌رنگ بانوان مسلمان در این عرصه، منجر به ایجاد این شبهه شده است که یکی از موانع مهم مشارکت بانوان در عرصه‌های خرد و کلان سیاسی، مبانی دینی و حقوق اسلامی است.

هر چند پرواضح است که دین مبین اسلام نسبت به مسائل مربوط به زنان و جایگاه آنان در اجتماع دیدگاه مثبتی دارد. و این تجربه حاصل شده است که حضور زنان نه تنها در سطوح خرد، بلکه در عرصه‌ی کلان سیاسی نیز، به اتخاذ تصمیمات بهتری برای بهبود وضعیت آنان می‌انجامد. و گرچه بررسی قوانین مصوب داخلی و بین‌المللی نماد آزادی و اعطای حق مشارکت در تمام سطوح خرد و کلان سیاسی است اما این شبهه از آنجا ناشی می‌شود که واقعیت با قانون تطابق نداشته و سهم زنان در دستیابی و تصدی مناصب ارشد سیاسی نسبت به مردان بسیار پایین است از این رو دغدغه امروز آنان، مشارکت در سطوح بالای نظام می‌باشد.

البته، هر چند امروزه به ندرت زنان موفق به دستیابی برخی از سطوح مدیریت در کشور و در جهان شده‌اند اما در سطح گسترده مشارکت آنان با دشواری‌های زیادی روبه‌رو است. بنابراین توجه به این نکته حائز اهمیت است که مشارکت سیاسی منحصر به حضور در عرصه‌ی رأی دهنده‌گی یا پیروی از دستورات گروهی و جزئی نیست. بلکه آنچه بیش از هر چیز مفهوم مشارکت

را برای زنان جدی‌تر ساخته، دخالت در حوزه‌ی تصمیم‌گیری است. دور نگه داشتن آنان از این حوزه‌ها بی‌شک مانع اصلی در عدم بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و توانایی‌های این قشر عظیم خواهد بود، که عدم استفاده از تمام ظرفیت‌ها و شایستگی‌ها، شکست‌های بسیاری را بر جوامع وارد می‌سازد. بنابراین مشارکت سیاسی زنان علاوه بر اینکه می‌تواند درک آنها را از زندگی اجتماعی و سیاسی خود بالا ببرد به مشروعیت نظام سیاسی نیز کمک می‌کند؛ زیرا مقبولیت نظام سیاسی اسلام وابسته به حضور و مشارکت همگانی مردم است. بر همین اساس با این فرض که نظام مترقی در عالم سیاست، نظام اسلامی است، این پژوهش درصدد است با نگاه دینی در چارچوب مبانی فقهی و حقوقی به تبیین شرعی جواز یا عدم جواز مشارکت سیاسی زنان بپردازد. و از این حیث که مشارکت سیاسی شاه کلید تحقق حقوق سیاسی زنان می‌باشد، به تحلیل مبانی قانونی کلیه مصادیق آن (مشارکت عام و خاص) مبادرت خواهد شد.

اهمیت و ضرورت تحقیق

بررسی این موضوع از چند جهت دارای اهمیت است:

اولاً؛ نقش و جایگاه زن در وضعیت اجتماعی - سیاسی کنونی کشورهای اسلامی نه یک بحث نظری و ذهنی بلکه موضوعی زنده است.

ثانیاً؛ برخی دیدگاه‌ها و نظرات موجود در حوزه‌ی حقوق زنان، به ویژه حق حضور و مشارکت در عرصه‌ی سیاست، ستم جنسیتی اسلام نسبت به زنان را به اذهان الغاء می‌نمایند که البته نقد و بررسی این نظرات اهمیت پژوهش در این مسئله را دو چندان نموده است. اسلام در کنار حقوق مالی، اقتصادی، اشتغال و آموزش و سایر حقوق متعددی که برای زنان قائل است منطقی به نظر نمی‌رسد که حقوق سیاسی - اجتماعی زنان را نادیده گرفته و برای آنان شخصیت حقوقی پیش-بینی نکرده باشد. این در حالی است که جای گرفتن عنوان زن در متن قانون اساسی نشانگر اهمیت، ارزش و مسئولیت‌های خطیر او در جامعه است. مقایسه این دو رویه شبهاتی ایجاد نموده و لذا تبیین و حل شبهات، ضروری خواهد بود.

ثالثاً؛ عمل سیاسی در نگاه اسلامی یک امانت الهی و یک تکلیف شرعی است. تکلیف پنج وجه دارد: واجب، جایز، حرام، مکروه و مباح. اگر مشارکت سیاسی را تکلیفی جایز بدانیم همواره مسئله جواز یا عدم جواز مشارکت سیاسی زنان، به ویژه مدیریت آنان در عرصه‌ی سیاست مطرح بوده و میان فقها بر سر این مسئله اختلاف نظر وجود داشته است. برای ارائه پاسخ به این سؤال بررسی این موضوع اهمیت دارد.